

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ ДОСВІД МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК ОСНОВИ ЙОГО ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглядається сутність професійно-особистісного досвіду вчителя музики як основи його фахової компетентності. Визначено роль готовності вчителя до свідомої професійної діяльності; висвітлено специфіку моделювання професійної діяльності конкурентоспроможного фахівця; конкретизовано сутність професійної самореалізації майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: професійно-особистісний досвід, майбутній вчитель музики, фахова компетентність, професійна підготовка, система педагогічної освіти.

В статье рассматривается сущность профессионально-личностного опыта учителя музыки, являющегося основой его профессиональной компетентности. Определена роль готовности учителя к осознанной профессиональной деятельности; обоснована специфика моделирования профессиональной деятельности конкурентоспособного специалиста; конкретизирована сущность профессиональной самореализации будущего учителя музыки.

Ключевые слова: профессионально-личностный опыт, будущий учитель музыки, профессиональная компетентность, профессиональная подготовка, система педагогического образования.

The article focuses of is professional-personal experience of the teacher of the music, being is considered by a basis of its professional competence. The role of readiness of the teacher to the realized professional work is certain; specificity modeling of professional work of the competitive expert is proved; the essence of professional self-realization of the future teacher of music is concretized.

Key words: is professional-personal experience, future music master, professional competence, professional training, system of pedagogical formation.

В умовах реформування вищої педагогічної освіти, впровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема формування професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Саме тому питання професіоналізму вчителя музики, зокрема його фахової компетентності стають дедалі більш значущими у теорії і практиці професійної освіти.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики спрямована передусім на формування освіченого й творчого фахівця, який зорієнтований на особистісний і професійний саморозвиток, а також здатен реалізу-

вати власний креативний потенціал у кожній освітній ситуації, що в свою чергу забезпечує високий рівень сформованості його професійно-особистісного досвіду.

Компетентність вчителя музики часто визначають як один зі ступенів професіоналізму, що складає основу його педагогічно-творчої діяльності.

Саме соціальна зумовленість проблеми формування професійно компетентного типу особистості вчителя музики, оцінення його особистісного досвіду як важливої передумови оновлення у сфері педагогічної освіти, виділення в ній професійно й соціально значущих особистісних характеристик педагога сучасної школи під-

креслюють актуальність порушеної проблематики.

Метою статті є висвітлення питання сутності професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики як основи його фахової компетентності.

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що розвитку особистості вчителя, його підготовці, формуванню досвіду та оволодінню основними компетенціями завжди приділялася належна увага.

Так, організаційно-методичні аспекти компетентісної підготовки фахівців проаналізовано у працях А.Бермуса, Б.Гершунського, Т.Десятова, І.Зимньої, В.Краєвського, Н.Кузнецової, Н.Кузьміної, Н.Ничкало, О.Пометун, С.Сисоєвої, А.Хуторського, та ін.; проблему підготовки фахівців подвійної компетенції в умовах поєднання основної спеціальності зі спорідненими досліджено Г.Булгаковим, О.Кочневим, Л.Лободіною, О.Лубянніковим, К.Поздновою, І.Соколовою та ін., сучасні підходи до професійно-педагогічної підготовки вчителя та підвищення його кваліфікації досліджували Л.Дудіна, А.Єрмола, І.Жуковський, Н.Клокар, Н.Комаренко, Ю.Мальований, В.Маслов, Л.Мітіна, І.Осадчий, О.Остапчук, Н.Протасова, О.Сидоренко, Л.Хоружа, В.Шарко та інші.

У науковій літературі дослідження проблеми досвіду як сукупності якостей, що визначають ефективність діяльності особистості, охоплювали наступні аспекти і види досвіду: почуття та переживання як чинник внутрішнього досвіду особистості (Т.Кириленко, Л.Воробйова, Т.Снегір'ова та ін.); індивідуальний досвід (Л. Большакова, Л.Воробйова, Т. Добудько, Н.Кузьміна, О.Лактіонов, А.Маркова, К.Платонов, Р.Рогожнікова, О.Савченко, В.Стрельников, А.Хуторський та ін.), особистісний досвід (Д.Барашева, О.Музика, К.Тороп та ін.), естетичний досвід (І.Зязюн, Г.Карась, Т.Скорик та ін.), художньо-естетичний досвід (О.Шевнюк, Т.Сердюк та ін.), морально-естетичний досвід (О.Олексюк, С.Хлебик та ін.), музично-естетичний досвід (Т.Завадська та ін.).

Згідно з компетентнісним підходом досвід розглядають як одну з основних підструктур особистості, що формується під впливом індивідуальних здібностей і соціальних факторів у процесі взаємодії з об'єктами довкілля.

Професійно-особистісний досвід майбутнього вчителя музики поєднує процесуальні й результативні аспекти діяльності. Означену категорію вважають фундаментальним структурним компонентом професійної педагогічної діяльності, який зумовлює високу ефективність її реалізації, а також є яскравим показником інтелектуальної й практичної готовності майбутнього фахівця до розв'язання будь-яких проблемних ситуацій у системі його професійної підготовки.

Останніми роками дослідження питань запровадження компетентнісних підходів в освіті значно активізувалося. Дедалі більше науковців і педагогів-практиків звертаються до ідей компетентнісного підходу як одного з провідних напрямів удосконалення національної системи освіти, визначаючи три основні компоненти в компетентнісній освіті: формування знань, досвіду та цінностей особистості.

Систему педагогічної освіти зорієнтовано на досягнення практичних результатів, досвід особистої діяльності, вироблення ставлень, що зумовлює принципіві зміни в підготовці майбутніх фахівців. Відомо, що діючі стандарти вищої освіти побудовано на основі кваліфікаційної моделі фахівця. Наслідком цього є домінування в них знаннєвої складової, вони не передбачають можливості оцінювання якості освіти на підставі таких показників, як готовність випускників до майбутньої професійної діяльності, рівень професійної мотивації.

Реалізація компетентнісного підходу у педагогічній освіті дає змогу забезпечити освітні потреби особи, що включає гнучкість загальноосвітньої, загальнокультурної та наукової підготовки майбутніх вчителів музики, підвищення їхнього соціального захисту на ринку праці та інтегрування у світове освітянське й мистецьке співтовариство.

Головною метою діяльності вищих педагогічних навчальних закладів у системі компетентнісної професійної освіти є підготовка

освіченого, творчого фахівця, який має високий рівень сформованості ключових і предметних компетенцій, зорієнтований на особистісний і професійний саморозвиток, а також на формування системи педагогічних та гуманістичних цінностей, причому цінності особистості й мистецтва є провідними.

Дефініції поняття „компетентність” на сьогодні існує досить багато. На думку відомого британського психолога Дж. Равена, компетентність – це специфічна здібність, потрібна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній сфері, що охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії.

Найчастіше поняття «компетентність» характеризує особистість із позицій її фахової підготовки і в проєкції на педагогічну сферу передбачає єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього вчителя музики до здійснення професійної діяльності. Тому цілком зрозуміло, що у наукових дослідженнях найчастіше вживається поняття „професійна компетентність”, тоді як професійні компетенції – це готовність і здатність цілеспрямовано діяти відповідно до вимог професійної діяльності, методично, організовано й самостійно вирішувати завдання та проблеми, а також самооцінювати результати власної діяльності.

Як зазначає А.Козир [2], професійна компетентність майбутніх викладачів мистецьких дисциплін включає: широку ерудицію в галузі художньої культури, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики; володіння практичними вміннями й навичками (педагогічними, хормейстерськими, інструментально-виконавськими, вміннями словесної інтерпретації музичних образів, тощо); сформованість особистісних якостей та здібностей, необхідних для успішного здійснення функцій викладача мистецьких дисциплін – /педагогічних/ (толерантність, комунікативність, організаторсько-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії, ідентифікації), /музично-фахових/ (музичні якості та здібності, зокрема мнемоністично-ейдетичні тощо).

В.Серіков [8], досліджуючи процес формування педагогічної майстерності, зазначає, що компетентність – це риса, яка притаманна ідеальному педагогові, але, крім високого рівня компетентності, у викладанні навчальних предметів і вихованні школярів цей процес передбачає також сформовану потребу в постійному оновленні власних знань, оволодіння технологіями освіти, методами науково-педагогічних досліджень.

О.Хижна підкреслює, що професійна компетентність є своєрідною інтегративною професійно-особистісною характеристикою вчителя, яка визначає якість його діяльності, що виявляється в здатності діяти адекватно, самостійно і відповідно в динамічній професійній ситуації, відображає готовність до самооцінки і до саморозвитку, а також в професійній активності вчителя, що дає змогу характеризувати його як суб’єкта педагогічної діяльності і спілкування.

Компетентність – це інтегральна якість, показник достатнього рівня знань, розуміння їх значення, прагнення оновити та поглибити їх фонд; певний досвід керівництва, у процесі якого відбувається відбір та диференціація знань, вироблення вмінь та певних алгоритмів діяльності в окремих стандартних ситуаціях; певні вміння, навички, вироблені на підставі знань і практичної діяльності. Показниками компетентності є загальна сукупність об’єктивно необхідних знань, умінь та навичок; уміння правильно їх застосувати під час виконання своїх функцій; знання й прогнозування можливих наслідків певних дій; результат праці людини; практичний досвід; гнучкість методу; критичність мислення; а також професійні позиції, індивідуально-психологічні якості й акмеологічні інваріанти (О.Гура).

Фахова компетентність майбутнього вчителя музики має свою специфіку й визначається метою і змістом музично-освітньої діяльності в школі. Це специфічна інтегральна здатність, яка включає в себе музичні та педагогічні компоненти, що забезпечують успіх музично-освітньої діяльності.

О.Овчарук [4] визначає структуру педагогічної діяльності та розглядає механізм і послідовність розвитку професійних якос-

тей вчителя. У її дослідженнях виокремлено п'ять груп якостей, зумовлених відповідними видами діяльності вчителя: гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаторські.

І.Підласий виділяє особливості педагогічної діяльності: вона розрахована на порівняно тривалий проміжок часу; кінцева мета досягається її розчленуванням на низку окремих завдань; їй притаманна нестандартність об'єкта навчання та виховання й умов праці тощо [6, с.120].

М.Михаськова [3] під фаховою компетентністю вчителя музики розуміє здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва у відповідності з суспільними вимогами та цінностями. На думку вченої, фахова компетентність вчителя музики – специфічна інтегральна здатність, яка складається з трьох компонентів (когнітивного, практично-творчого, ціннісно-орієнтаційного) і об'єднує музичні та педагогічні складові, що забезпечують успіх музично-освітньої діяльності вчителя. Когнітивний компонент включає фахові знання, які є теоретичною й методичною основою ефективної діяльності вчителя; практично-творчий компонент визначається сукупністю музично-естетичного досвіду, музично-виконавських умінь, творчої самостійності; ціннісно-орієнтаційний компонент складають ціннісні орієнтації особистості в галузі мистецтв.

Як зазначає Т.Пляченко [7, с.38], у системі професійно-педагогічних компетентностей вагому роль відіграє методична компетентність, яка поєднує систему спеціально-наукових, психологічних, педагогічних знань, умінь і особистісного досвіду в їхньому застосуванні під час викладання певної навчальної дисципліни. Методична компетентність має яскраво виражений прикладний характер і спрямована на опанування вчителем технології практичної діяльності з фаху.

І.Зязюн [1] розглядає поняття фахової компетентності вчителя у структурі педагогічної майстерності та визначає такі її скла-

дові: професійні знання; педагогічна спрямованість особистості вчителя на систему цінностей, набутих у процесі життєдіяльності людини; здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, динамічні, емоційні, креативні, оптимістичне прогнозування); педагогічна техніка, необхідна для виконання професійних функцій, а саме: уміння володіти собою, керувати своїм емоційним станом, уміння співпрацювати, володіння технікою мовлення тощо.

Ефективність процесу формування професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики має забезпечувати підготовку компетентних фахівців з урахуванням можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання та орієнтацією на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці за ринкової економіки.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музики в системі компетентнісної освіти значною мірою залежить від особистісного досвіду педагогічної, науково-дослідної, виконавської та художньо-творчої діяльності майбутнього фахівця.

Як підкреслює О.Щолокова [9], професіоналізм вчителя характеризується особистісною та діяльнісною сутністю. Професіоналізм є результатом творчої педагогічної діяльності і як результат передбачає особистість, що здатна вирішувати суспільні, професійні та особистісні завдання.

Професійно-особистісний досвід майбутнього вчителя музики формується в процесі оволодіння комплексом спеціальних, стратегічних, тактичних та оперативних умінь фахівця за умов професійної спрямованості стосовно самого себе як діяча, суб'єкта і предмета професійної діяльності.

На думку О.Олексюк, М.Ткач, професійна діяльність майбутнього фахівця є складним структурним утворенням, що поєднує різні види діяльності, які корелюють із структурою духовного потенціалу і конкретизують-

ся в сукупності професійних знань, умінь та здібностей [5, с. 92].

Професійно-особистісний досвід як полікомпонентний феномен має складну структуру і включає когнітивну, рефлексивну, діяльнісно-творчу, комунікативну, ціннісно-орієнтаційну та інформаційно-мотиваційну складові.

Удосконалення процесу набуття професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця реалізується в інтеграції, що ґрунтується на положеннях синергетики – (теорії самоорганізації), з урахуванням парадигмальних змін, що відбуваються в науці.

Високий рівень розвитку професійних якостей майбутнього вчителя музики при сформованій позитивній мотивації є важливою умовою, що забезпечує його високу продуктивність у професійній діяльності.

Готовність вчителя музики до свідомої професійної діяльності виявляється в ході педагогічної практики, результати якої дають змогу визначити рівень сформованості професійно-особистісного досвіду:

Таким чином, фахова компетентність майбутнього вчителя музики є динамічною, процесуальною складовою його професійної підготовки, що характеризує професійне зростання та професійні зміни як мотиваційних, так і діяльнісних аспектів; необхідною ланкою постійного удосконалення вже набутого інтелектуального й практичного досвіду, своєрідним шаблоном до пошуку ефективних шляхів підвищення педагогічного професіоналізму й досягнення самобутності особистості. Вагомими умовами, що забезпечують створення відповідного навчального середовища, для набуття професійно-особистісного досвіду майбутнього вчителя музики в системі компетентнісної професійної освіти є прогностичне моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця; модульні моделі навчання; інформаційно-комунікаційні та інноваційні особистісно орієнтовані педагогічні технології.

Література

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посібник. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Козир А.В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін // VI Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів»: Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: ДАКККіМ, 2009. С.305 – 315.
3. Михаськова М.А. Формування фахової компетентності як особистісної якості майбутнього вчителя музики // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя. - № 2. - Ніжин: НДПУ, 2004. – С.35-39.
4. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. – Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К.І.С”, 2003. – С. 57-81.
5. Олексюк О.М., Ткач М.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посіб. /О.Олексюк, М.Ткач – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
6. Підласий І.П. Практична педагогіка або Три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий. - К. : СЛОВО, 2004. - 616 с.
7. Пляченко Т. М. Науково-педагогічні засади формування професійних компетентностей майбутнього вчителя музики / Т. М. Пляченко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – Вип. 163. – С. 34 – 39.
8. Сериков В.В. Личностный поход в образовании: концепция и технологии / В.В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 152 с.
9. Щолокова О.П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01; 13.00.04 / Щолокова Ольга Пилипівна; Київський ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 1996. – 43 с.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2011 р.